

Atatürk'ün Kıbrıs'ta Türk Dili ve Kültürüne Verdiği Önem

Sabahattin İSMAİL

Atatürk'ün Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine verdiği önem konusunda kendi yazdığı herhangi bir yazı veya doğrudan konuyla ilgili bir konuşması veya açıklaması bugüne kadar ortaya çıkarılamamıştır.

Buna karşın Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde yani TEK ADAM olduğu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türklerinin milli kimliğini, Türkiye'ye bağlarını, Türkiye sevgisini, Türk kültürünü güçlendirmek için yumuşak güç uygulaması yaptığı anlaşılmaktadır.

Türkiye'den Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine yönelik kültürel faaliyetlerin yoğunluğuna, Kıbrıslı Türk gençlerin özel burslarla Türkiye'de eğitimlerine, Türk basınına örtülü ödenekten verilen desteğe ve onca önemli ülke varken yeni Türkiye'nin o yokluk ve fakirlik günlerinde bir İngiliz sömürgesi olan Kıbrıs'ta konsolosluk bulundurmasına ve anılarda Atatürk'e atfedilen bazı anekdotlara bakarak, Atatürk'ün, Kıbrıs Türklerine ve Kıbrıs'ta Türk dili ile kültürünün yaşamasına verdiği önem konusunda bir fikir sahibi olunabilir.

Bu çerçevede ilk olarak Atatürk döneminde Kıbrıs Türkleri ile Türkiye arasında o günlerin tüm imkansızlıklarına, maddi sorunlara ve ulaşım zorluklarına karşın geliştirilen kültürel ilişkileri, Türkiye'den adaya gönderilen kültür ve spor ekiplerinin bir dökümünü yapmakta yarar vardır.

Çünkü, büyük bir olasılıkla o günün tüm imkansızlıklarına karşın kültür-sanat-spor ekiplerinin adaya gönderilmesi, Kıbrıs'ta Türk Kültürünü, Türk dilini, Türk kimliğini canlı tutmayı, Türkiye ile bağları güçlendirmeyi, Türk Toplumunda milli heyecan ve coşku yaratmayı, Atatürk ilke ve devrimlerini yaymayı amaçlayan planlı bir politikanın parçalarıydı.

1- KIBRIS'A GÖNDERİLEN KÜLTÜR VE SPOR EKİPLERİ

“Atatürk Dönemi” olarak tanımladığım 1919 – 1938 döneminde yayınlanan Kıbrıs Türk gazeteleri incelendiği zaman bu konuda birçok kültür ve spor ekibinin adaya geldiği, etkinlikler düzenlediği ve bu ziyaretlerle etkinliklerin Kıbrıs'ta Türk kültürünün gelişmesi yanında, Türk halkı arasında büyük bir milli heyecan ve coşku yarattığı görülmektedir.

Bu bağlamda, o günlerde yayınlanan günlük gazete haberlerinden derlediğimiz bazı ilişkiler, kültürel temas ve ziyaretlerle etkinlikler şöyledir :

- Türkiye'nin milli bir hava gücü oluşturması amacıyla düzenlenen “BÜYÜK TAYYARE PİYANGOSU” 1920'li yıllardan itibaren Kıbrıs'ta satılmaya başlandı ve Kıbrıs Türk Halkı arasında büyük bir destek gördü
- 1929 yılı Nisan ayı içinde Darülbekai Heyeti adayı ziyaret ederek etkinliklerde bulunmuştur.¹
- 1929 yılında Konsolos Asaf Bey'in organizasyonu ile 5 Kıbrıslı Türk genci Türkiye Cumhuriyeti Muallim Mektebi'ne burslu olarak gönderilmiştir.²
- Türkiye Konsoloslugu'nun girişimi ile Türkiye'de şehit çocuklarına bakmak amacıyla kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin bir şubesi Lefkoşa'da açılmış ve Kıbrıs Türklerinden bir yönetim kurulu oluşturulmuştur.³
- Dar-ül-Fünun Futbol takımı 1930 yılı Mart ayında adaya gelip maçlar yapmak için girişimde bulunmuştur.⁴
- Aralarında TOTO ve FİKRİYE Hanımların da bulunduğu bir SES VE SÖZ HEYETİ konserler vermek üzere Mayıs 1930'da adaya gelmiştir.⁵

¹ SÖZ 25 Nisan 1929.

² SÖZ 22 Ağustos 1929.

³ SÖZ 6 Şubat 1930.

⁴ SÖZ 27 Şubat 1930.

⁵ SÖZ 5 Haziran 1930.

- Aralarında meşhur kemani Sadi Bey ve Refikası Eftalya Hanım'ın da bulunduğu DARÜLELHAN gurubu, tiyatro ve müsamereler için 1932 Ocak adaya gelmiştir.⁶
- Türk bayraklı GERZE Vapuru Haziran 1930'da Mağusa Limanı'na uğramıştır. Vapur yolcuları karaya çıkarak Mağusa'yı gezmiştir. Büyük bir kalabalık ve öğrenci kitlesi tarafından milli heyecan, gözyaşı, coşku ve milli marşlarla karşılanan vapur ziyaretçi akınına uğramıştır.⁷
- 30 Kasım ve 4 Aralık 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinde aday ziyaret eden muhabiri HİDAYET BEY imzası ile "KIBRIS TÜRKLERİ NE HALDE?" başlıklı bir yazı yayınlanmıştır.⁸
- Temmuz 1935'de Ertuğrul Saadettin yönetimindeki TÜRK AKADEMİ TİYATRO HEYETİ OTELLO piyesini adada yedi kez oynamıştır.⁹
- 1928 yılında Vasfi Rıza Zobu yönetimindeki DARÜLBEDAI (Bugünkü Şehir Tiyatroları) dış ülkelere yaptığı ilk turnesini Kıbrıs'a gerçekleştirmiştir.. Mağusa'ya gemi ile gelen heyeti milli bir heyecan içindeki büyük bir kalabalıkla karşılamış ve Lefkoşa'ya kadar motosikletli gençler onlara eşlik etmiştir. Daha sonraki yıllarda da DARÜLBEDAI'nin Kıbrıs turneleri devam etmiştir.¹⁰
- Filozof Rıza Tevfik adayı ziyaret ederek ileri gelen Türklerle görüşmüştür.¹¹
- Leblebici Horhor Ağa opereti 15 İkinci teşrin 1935'de adada gösterime başlamıştır.¹²

⁶ SÖZ 14 Ocak 1932.

⁷ SÖZ 12 Haziran 1930.

⁸ SÖZ 18 Aralık 1930.

⁹ SES 20 Temmuz 1935.

¹⁰ Derviş Manizade, Kıbrıs,Dün-Bugün-Yarın. Vasfi Rıza Zobu Anlatıyor (15.7.1974) İst.1975 s.416.

¹¹ SÖZ 17 Kasım 1930.

¹² SÖZ 15 Kasım 1935.

- Mayıs 1931’de adaya gelen Muhlis Sabahettin Bey yönetimindeki 27 kişilik operet Heyeti büyük bir heyecanla karşılanmış ve gösterileri milli bir coşku yaratmıştır.¹³
- K.Kemal Bey ve Heyeti Ağustos 1932’de adayı ziyaret ederek NUSRETTİN HOCA piyesini sergilemiştir.¹⁴
- Türkiye birinci sınıf pehlivanlardan Dramalı Hasan, Petriçli Hüseyin ve İstanbullu Ethem Efendiler, Şubat 1931’de Bayram dolayısı ile adayı ziyaret ederek güreşler yapmışlardır.¹⁵
- DARÜLBEDAI Heyeti Nisan 1931’de yeniden adaya gelerek temsiller sunmuştur.¹⁶
- Ünlü ses sanatçısı Münir Nurettin Selçuk 1931’de adayı ziyaret ederek konserler vermiştir.¹⁷
- Seyhan Futbol takımına mensup 50 kişilik Adanalı Sporcu kafilesi 16-24 Nisan 1932’de Kurban Bayramında adaya gelerek Lefkoşa Türk Futbol takımı ile büyük coşkular ve milli bir heyecan yaratan maçlar yapmıştır. Çukurova takımı Mağusa ve Lefkoşa’da büyük kalabalıklar tarafından karşılanmıştır. Maç, adanın dört bir yanından gelen binlerce kişi tarafından ve Türkiye Konsolosu Muhittin Bey ve Türk Toplumunu ileri gelenleri tarafından da izlenmiştir. Takım, Larnaka Limanı’ndan büyük bir kalabalık ve Lefkoşa’dan giden araç konvoyu tarafından gözyaşlarıyla uğurlanmıştır. Takım mensupları geri dönünce Adana’da yayınlanan TÜRK SÖZÜ ve MERSİN gazetelerinde Kıbrıs izlenimlerini anlatan yazılar tefrika etmişlerdir.¹⁸
- Dünya turuna çıkan İstanbul Türk gençlerinden MUHSİN BEY, Nisan 1932’de adayı ziyaret ederek büyük ilgi gören bir konferans vermiştir.¹⁹

¹³ SÖZ 7 Mayıs 1931.

¹⁴ SÖZ 18 Ağustos 1932.

¹⁵ SÖZ 19 Şubat 1931.

¹⁶ SÖZ 23 Nisan 1931.

¹⁷ SÖZ 5 Mart 1931.

¹⁸ SÖZ 17 Mart 1932 , 28 Nisan 1932.

¹⁹ SÖZ 25 Nisan 1932.

- 24 Mayıs 1938 ve 7 Haziran 1938 tarihli CUMHURİYET Gazetesi, Kıbrıs Türkleriyle ilgili iki yazı yayınlayarak Kıbrıs Türklerinin Türkiye'de meydana gelen büyük deprem felaketine uğrayanlar için yardım kampanyası başlattığını duyurmuştur.²⁰
- Türkiye Konsolosu'nun yardımlarıyla Mayıs 1929'da bir aylığına Türkiye'ye gönderilen Kıbrıs Türk Okulları Başmüfettişi İbrahim Hakkı Bey, kabul edilen yeni harflerin öğretimi ve müfredatı ve eğitim kursları ile bilgiler almış, Maarif sistemini yakından incelemiş, Türk okullarında tetkiklerde bulunmuş ve tedrisatı inceleyerek Milliyet Gazetesine de adadaki Türkçe eğitim konusunda demeç vermiştir.²¹
- Menemen'de gerici yobazlar tarafından şehit edilen KUBİLAY'ın anısına yapılan anıt için açılan bağış kampanyasına Kıbrıs Türkleri de katılmış ve toplanan 30 Kıbrıs Lirası 6 şilin 2 kuruş, 8 Ocak 1932 tarihinde TBMM Başkanı Kazım Paşa'ya bir mektupla birlikte gönderilmiştir.²²

2- ATATÜRK TÜRKİYESİ'NİN KIBRIS'TA MİLLİ BİLİNÇ VE MİLLİ HEYECAN YARATMA ÇABASI

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin daha kurulduğu ilk günlerden ada Türkleri arasında milli bir bilinç ve milli heyecan yaratma çabası içine girdiği gözlenmektedir.

Bu uğraşla görevli başlıca kişi ise daha Cumhuriyet kurulur kurulmaz ilk iş olarak adaya gönderilen Türk Konsolosu idi. (Konsolosluk 1925'de Larnaka'da açılmıştı)

Bu çerçevede Türk kültür-sanat ve spor ekipleri ile askeri okul gemisi Hamidiye, Kıbrıs'a gönderiliyor, Kemalist ve milliyetçi bir basın yanında milliyetçi aydınlar yetiştirme çabası içine giriliyordu.

Bu çabaları yakından izleyen İngiliz yönetimi ise rahatsızlığını belli ediyor ve Türk Konsolosu'unun geri çekilmesini istemeye kadar işi ileri götürüyordu.

²⁰ CUMHURİYET 7 Haziran 1938.

²¹ SÖZ Mayıs 1929.

²² SÖZ 14 Ocak 1932.

1928 yılında adada görevli olan İngiliz vali Storrs, İngiliz Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği raporda bu konuda şöyle diyordu:

“1928’de ikinci kez konsolos olarak atanmasından sonra (ilk dönem 1925-1927) dikkatini ve faaliyetlerini buradaki Türk vatandaşlarıyla ilgilenmeye ayıracağına, daha çok yerli müslüman ahalinin Ankara’daki siyasetle canlı şekilde ilgilenmelerini cesaretlendirmeye ve onların içinde TÜRK ULUSAL BİLİNCİNİ UYANDIRMAYA yöneltmiştir. Bu yöndeki faaliyetlerinin, resmi görevini aştığı ve ihlal ettiğine ilişkin kanıtlar elde etme olanağı bulunmamaktadır ama, Kıbrıs islam basınında TÜRK PROPAGANDASI NİTELİĞİNDE YAZILAR çıkmakta oluşu, Cumhuriyetin ilan yıldönümünün aktif şekilde adanın çeşitli yerlerinde kutlanması, ASAF BEY’in konsolos olarak atanmasından sonra başlamıştır ve bu etkinlikler kanımca onun kişisel etkisiyle olmaktadır.”²³

Storrs raporunda, Türk Konsolos’un ilk görev döneminde sadece Türkiye’ye göç etmek isteyen Türklere yardımcı olurken, ikinci görev döneminde **“TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ PROPAGANDASI YAPMAYA”** başladığını, kendisinin ise önde gelen Türkleri toplayıp bu konuda uyardığını belirtmekte ve adada başlayan İngiliz aleyhtarlığından Türk Konsolosunun sorumlu olduğunu yazmaktaydı.²⁴

Nitekim Vali Storrs’un bu şikayeti üzerine İngiliz Dışişleri Bakanlığı’nın Ankara’daki Büyükelçisine talimat vererek Türk hükümetinin protesto edilmesini istiyordu.²⁵

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin adadaki temsilcisi olan Türk Konsolosunun faaliyetlerinde mutlaka Dışişleri Bakanlığı ile Hükümetinin bilgi ve onayı olduğu düşünülürse, Konsolos Asaf Bey’in bireysel bir tavırla değil, aldığı talimatlar ve yetkiler çerçevesinde hareket ettiği ve Atatürk Türki-

²³ FO 371/14584/E2903, Storrs’un 7 Mayıs 1930’da Sömürgeler Bakanlığı’na gönderdiği yazı (Aktaran A.C.Gazioğlu, Enosis Çemberinde Türkler 1996 İstanbul sayfa 211).

²⁴ A.g.e. sayfa 211.

²⁵ FO 371/ 14584 Dışişlerinden İstanbul’daki İngiliz Büyükelçisi George Clark’a gönderilen 23 Haziran 1930 tarihli direktif (Aktaran A.C.Gazioğlu a.g.e. sayfa 211).

yesi'nin Kıbrıs Türklerine yönelik politikasını yürüttüğü orta çıkmaktadır. Bu da bize Atatürk'ün Kıbrıs ve Kıbrıs Türklerine yönelik politikası hakkında önemli bir ipucu vermektedir.

Nitekim İngiliz Valinin tepkisine karşın Bakanlığından aldığı talimatlar çerçevesinde hareket eden Türk Konsolosu, 1930 yılında yapılan ve İngilizci adaylarla Kemalist adaylar arasında ciddi bir yarış şeklinde geçen Kavanin Meclisi seçimlerinde de önemli bir rol oynamıştı.

Seçimler sonunda İngiliz sömürge yönetiminin üç kişilik listesinden sadece bir aday kazanırken Türk milliyetçisi Kemalist adaylardan oluşan listeden 2 kişi seçimi kazanmıştı.

Bu gelişmeler üzerine İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın talimatı çerçevesinde Türk Dışişleri Bakanlığı'na giden İngiltere Büyükelçisi, Türk konsolosunun Kemalistlere verdiği desteği protesto etmişti. 17 Kasım 1930'da ise görev süresi dolan Asaf Bey adadan ayrılarak yerine Celal Bey gönderilmişti.²⁶

3- KIBRIS TÜRK BASININA YAPILAN MADDİ YARDIMLAR

Atatürk'ün talimatıyla 1925'de Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliye gazetesinin yazı işleri müdürlüğüne getirilen, 1931-1935 yıllarında Kütahya milletvekilliği yapan Naşit Hakkı Uluğ ve SÖZ gazetesi sahibi Mehmet Remzi Okan'ın kızı gazeteci-yazar Beria Remzi Özoran'ın anlattıkları İngiliz gizli belgeleri tarafından da doğrulanmakta ve anlatılanların hayal ürünü olmadığı ortaya konmaktadır.

Nitekim İngiliz Sömürge Valisi, Sömürgeler Bakanlığı'na gönderdiği 1 Temmuz 1938 tarihli raporda Adadaki Türk konsolosluğunun Kemalist propaganda ve Türk milliyetçiliği propagandasını maddi yönden desteklediğini ve Kemalist SÖZ gazetesine ayda 18 Pound yardım yaptığını bildirmektedir.

Raporda şöyle denmektedir:

“ 24 Haziran tarihli ve 267 no'lu raporumda Ankara'daki Büyükelçimize Türkiye'de yayınlanan Cumhuriyet gazetesi ile ilgili olarak gönderdiğim ilgili resmi

²⁶ a.g.e. sayfa 213.

mektubun bir kopyasını da size göndermekten onur duyuyorum. Kıbrıs'taki Türk milliyetçiliği propagandasının Türkiye'deki kaynaklardan para yardımı aldığı konusunun kesin olduğu veya doğrulandığını söylemek mümkün değildir. Yine de buna inanmak için iyi bir neden olan Kıbrıs'taki Türk konsolosunun Kemalist propagandayı yaymak için bir fona sahip olduğu ve bu konsolosun ve yardımcılarının hükümete karşı faaliyetlerde bulunan müslüman toplum arasındaki milliyetçi unsurları teşvik ettikleri bilinmektedir. Bu unsurlardan birisi yerel Türk gazetesi olan SÖZ olup, konsolosun kaynaklarından her ay 18 Pound yardım aldığı söylenmektedir ancak bunu doğrulamak mümkün değildir.”²⁷

4- ATATÜRK: KIBRIS'TA TÜRK DİLİ SÖNMEMELİDİR

Atatürk'ün Kıbrıs'ta Türk Kültürüne yönelik ilgisini ve verdiği önemi Kıbrıs Türk basınına verdiği destekten de anlıyoruz.

Bu çerçevede üç anıdan söz edebiliriz.

1- Naşit Hakkı Uluğ, bizzat Atatürk'ün emri ile Kıbrıs'ta yayınlanan SÖZ gazetesine maddi yardım yapıldığını anlatmakta ve şöyle demektedir:

“O zamanlar, 1926-1928'de Gazi'nin başında bulunduğu devlet teşkilatı içinde dış basınla ilgili bir büro yoktu. Gazi, bu alandaki yardım ve ilişkisini HAKİMİYET-İ MİLLİYE Gazetesi Başyazarı Siirt Mebusu Mahmut Soydan eli ile sürdürüyordu. Ben, Hakimiyet-i Milliye'nin yazı işleri müdürü idim. Gazi'nin emirlerinin tatbikinde görevlendirildim. Kıbrıs İngiliz İdaresi altında idi. O zaman adada yüzelli bin Türkün yaşadığını tahmin ediyorduk. Bu halkın kendi dili ile gazetelerinin neşriyatının devamını Gazi özlüyordu. SÖZ gazetesi bunlardan belli başlıydı. Mahmut Bey, önceleri her üç ayda bir, sonraları iki ayda bir az da olsa muayyen bir paranın İstanbul'dan, özel bir adresten Lefkoşa'ya gazete sahibine yollanmasını

²⁷ Ahmet Gazioğlu a.g.e. sayfa.288.

emretmişti. Aradan aylar geçtikten sonra, bir sonbahar günü, büroma yaşlıca, orta boylu, esmer güzeli bir zat geldi. Biz Türk harfleri ile gazete çıkarmak için çok meşgul günlerimizden birini yaşıyorduk. Tanımadığım bu misafir tatlı bir Kıbrıs şivesiyle “ Lefkoşa'dan geliyorum, ben Remzi” deyince her işi bırakıp Türk dilini bir bayrak gibi Yeşilada'da yaşatan meslekdaşımız ile müsafaha etmiştim. Remzi Bey, İstanbul'dan gazetesi için yeni Türk harflerini almak amacıyla gelmişti. Anavatan'a gecikmeden ayak uyduran bu teşebbüsten Büyük Gazi hem memnun olmuş, hem de adına ilgilenmemizi emir buyurmuş, kendisine verilmek üzere bir de kapalı zarf verdikten sonra “ KIBRIS'TA TÜRK DİLİ SÖNMEMELİDİR” demiştir.²⁸

5- SÖZ'ÜN SATIN ALDIĞI YENİ HARFLERİN EDERİ ÖDENİYOR

Konu ile ilgili olarak SÖZ gazetesi sahibi ve Başyazarı Mehmet Remzi Okan'ın kızı gazeteci- yazar Beria Remzi Özoran'ın Kıbrıs'a yaptığı bir gezide bizzat bana anlattığı bir başka olay da Atatürk'ün Kıbrıs Türk basınına verdiği önem ve desteği kanıtlamaktadır.

Beria Remzi Özoran, Naşit Hakkı Uluğ'un anlattıklarını doğrulamış ve SÖZ'ün, yeni latin harfleri siparişinin bizzat Atatürk'ün emri ile yeni Türkiye Cumhuriyeti tarafından ödendiğini anlatmıştır.

Beria Remzi Özoran bu olayı şöyle anlatmıştır:

“ Yeni harflere geçiş döneminde babam Remzi Okan da Almanya'da bir firmaya harf (hurufat) siparişi vermişti. Ancak bir tesadüf eseri olarak Türkiye Cumhuriyeti de yanılmıyorsa Cumhuriyet gazetesi için aynı firmaya harf siparişleri vermişti. İmalat tamamlandığında firma siparişleri karıştırarak veya iki siparişin de Türkiye için verildiğini sanarak tek fatura çıkarmış ve Türkiye'ye göndermişti. Ankara'da durum araştırılınca mesele anlaşılmış ve SÖZ için verilen siparişlerin de Türkiye Devletine

²⁸ Derviş Manizade, Kıbrıs, Dün,Bugün Yarın sayfa 15.

ait faturalara eklendiği ortaya çıkmıştı. Bu durumu Atatürk'e aktarmışlar ve ne yapılması gerektiğini sormuşlar. O da derhal SÖZ'ün siparişlerinin ödenmesi için direktif vermiş. Bu olayı Babam bana anlatmıştı..."²⁹

6- ATATÜRK, KIBRIS'TA İYİ EĞİTİMLİ AYDIN BİR KİTLE YETİŞMESİNE İMKAN YARATIYOR VE KIBRIS TÜRK TALEBE BİRLİĞİ HAMİ BAŞKANLIĞINI ÜSTLENİYOR. LİSEYE MÜDÜR GÖNDERİLİYOR

1878'den itibaren Türkiye'ye büyük bir aydın göçü olmuş ve Topluma önderlik edecek, haklarını savunacak aydın insanlar adadan ayrılmıştı. O günün koşullarında bırakın Üniversite eğitimini, lise eğitimi bile mümkün değildi. Kıbrıs Türklerinin bir tek Lisesi vardı ve sömürge yönetiminin baskısı altında yokluklar içinde eğitim yapılmaktaydı.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs'ta aydın, eğitilmiş, milliyetçi ve Kemalist bir kuşak yetiştirmek için iki yol denedi.

Birinci yol adaya en değerli öğretmenlerini göndererek milli bilince sahip bir kuşak yaratmak; ikinci yol ise Türkiye'de okumak isteyen her Kıbrıslı Türk gencine burslu olarak diledikleri üniversitede eğitim olanağı yaratmaktı.

Nitekim Atatürk hükümetleri Kıbrıs Türk Liselerini Türkiye Liseleri ile denk tutmuş ve Kıbrıs Türk Liseleri mezunlarını yabancılara uygulanan giriş sınavlarına tabi tutmayarak doğrudan istedikleri üniversitelere girmelerine imkan tanımıştı.

1932 yılında HAKİKAT gazetesinde yayınlanan Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosu Muhittin Bey'in bir duyurusunda bu konuda bilgi verilerek şöyle deniyordu:

“Hükümetimden henüz almış olduğum bir mektupta Kıbrıs Türk Lisesi mezunlarının tahsil derecesi, Türkiye liseleri mezunlarının tahsil derecesiyle bir seviyede olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin darülfünunlarına girmek

²⁹ Sabahattin İsmail-Ergin Birinci, Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri sayfa 283, 1989 İst.

için müracaat edecek olan Kıbrıs Türk Lisesi mezunlarının bakalorya imtihanına tabi olmayacakları beyan edildiğini 64:29 numaralı ve 14:7:1832 tarihli mektubunuza atfen bildirmekle kesb-i şeref eylerim”””³⁰

Atatürk Türkiye'si Kıbrıs Türklerinin tek Lisesinde verilen eğitimin düzeyinden hiç kuşkusu yoktu, çünkü Liseye Türkiye'nin en iyi Kemalist eğitimcilerini yönetici-öğretmen olarak göndermekteydi.

Bunlardan en çok iz bırakanları 1925'e kadar Lise müdürü olan Müçteba Öktem, Dr.Kazım Zafir, 1925'de adaya gönderilen Kazım Nami Duru ve 1933 yılında adaya gönderilen İsmail Hikmet Ertaylan ve sonraları Başbakanlığa kadar yükselen Şemsettin Günaltay'dı.

Bunlar yanında daha sonraki yıllarda da gönderilmeye devam eden milliyetçi öğretmenlerin verdiği eğitim sayesinde Kıbrıs'ta Atatürk ilke ve devrimleri ile Anavatan Türkiye'ye gönülden bağlı, mücadeleci, bağımsızlıkçı Kemalist bir kuşak yetiştirilmiştir.

Hiç şüphesiz bu konuda da yine Büyük Atatürk belirleyici bir rol oynamaktaydı.

İstanbul eski Vali Muavini Kıbrıs Türkü Şevket Yurdakul, bu konuda da şu önemli bilgileri veriyor:

“ Eğitim için gelen gençler fakültelere, yüksek okullara yatılı ve gündüzlü kayıt için başvuruyordu. Ama, yenemedikleri birçok engellerle karşılaşılıyor, emellerine kavuşamıyorlardı. Bu müşkülleri yenebilmek için, birkaç arkadaş bir cemiyet kurmayı düşündük. Büyüklerimize başvurduk.... Düşüncelerimizi yerinde buldular, yardım ettiler. Bilhassa eski Bakanlardan merhum Cevdet Kerim İncedayı, bize çok yardımcı oldu...Böylece İstanbul'daki Kıbrıslıları topladık ve 1932 yılında “KIBRISLI TÜRK TALEBE BİRLİĞİ” adıyla cemiyeti faaliyete geçirdik. Cemiyet kurulurken büyük ATA'yı hami başkan yapmak istiyorduk. Ve bunu Cemiyet nizamnamesine de koymuştuk. O zaman görüştüğümüz büyüklerimiz ATA'dan müsaade alıp almadığımızı

³⁰ HAKİKAT 5 Ekim 1932.

sordular ve Atatürk'ün Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi cemiyetlerin hami başkanlığını kabul buyurdıklarını, fakat yüksek okulların talebe cemiyetleri ile başka vilayetlere ait cemiyetlerin hami başkanlığını kabul etmemekte olduğunu açıkladılar. Ve bu maddeyi nizamnamemizden çıkarmamızı tavsiye ettiler. Arkadaşlarla hayli üzüldük, fakat ümidimizi kesmeyerek ATA'ya gayemizi açıklayarak başvurduk. Bizleri ihya eden, sevince, ümide garkeden OLURLU CEVAPLARI 8-10 gün içinde geldiği gibi, 'kendilerinden isteyeceğimiz yardımların o zaman İstanbul CHP İL Başkanı bulunan merhum Cevdet Kerim İncedayı'ya baş vurulmak suretiyle istenmesini' emrettiler. Böylece cemiyetimiz Büyük ATA'nın himayetlerinde çalışmaya başladı. Cemiyetin Türkiye'ye, bilhassa İstanbul ve Ankara'ya tahsile gelen gençlere büyük yardımcı olmuştur. Evvelce gelen gençlerin çoğu, yüksek okullara, üniversitelere giremiyorlardı. Bilhassa tıbbiye hiç almıyorlardı. Bu yüzden pek az genç geliyordu. Gelenlerin çoğu da okula giremiyor, ya çalışmaya mecbur kalıyor ya da geri dönüyordu. Cemiyetimizin çalışmaları ve HAMİ BAŞKANIMIZ ATATÜRK'ÜN EMİRLERİYLE girilemeyen fakülte ve yüksek okul kalmadı. Hatta İngiliz tabiyetindeki gençler bile Harbiye'ye ve askeri liselere girebiliyorlar ve bir taraftan da Türk Tebası oluyorlardı. Hami Başkan Büyük ATA'nın tensipleriyle gençlerimiz fakültelere, yüksek okullara başvurmadan önce cemiyete müracaat ediyor ve cemiyet idare heyeti bu gençler hakkında inceleme yapıp başvurduğu yüksek okula veya fakülteye 'girebilir veya girmez' mektubunu hazırlıyor ve Cevdet Kerim İncedayı'ya sunuyordu. İncedayı, gencin başvurmak istediği fakülte veya yüksek okula onu tavsiye ediyor ve formalitesi tamamlanıp beş-on gün içinde yerleşmiş oluyordu....Bu da ATA'nın Kıbrıs'ı ve Kıbrıslıları çok sevmesinin sonucuydu..."³¹

³¹ Derviş Manizade, Kıbrıs Dün-Bugün -Yarın sayfa 19.

Nitekim, Atatürk Türkiye'si'nin Kıbrıs Türk gençlerine sahip çıkması sonucu kısa sürede o günün koşullarına göre çok yüksek sayıda genç, girilmesi en zor olan tıp ve Hukuk Fakültelerine kolaylıkla kayıt yaptırdı.

O günlerde yayınlanan HAKİKAT gazetesinin bir haberine göre 1933 yılında sadece İstanbul Darülfünun'da 65 Kıbrıslı öğrenci bulunmaktaydı. Haberde bu öğrencilerin 1933 yılı Mart ayında biraraya gelerek öğrenime giden Kıbrıslı gençlere yardım etmek ve dayanışmalarını sağlamak amacıyla bir cemiyet kurdukları bildiriliyordu.³²

Büyük Atatürk'ün yarattığı bu imkan sonucu Cumhuriyet üniversitele-
rinde burslu olarak okuyan Kıbrıslı gençlerin kimisi mecburi Doğu hizmeti
nedeniyle, kimisi de Türkiye'ye yerleşmek niyetiyle Anadolu'nun değişik
bölgelerinde istihdam edilmekteydi.

Böylece Kıbrıs Türk gençleri, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin en zor
yıllarında, kopmaz, ayrılmaz bir parçası oldukları Türk Ulusuna ve Tür-
kiye devletinin kalkınmasına, doktor, yargıç, savcı, mühendis, öğretmen,
asker, memur olarak hizmet etme onuruna ve fırsatına sahip olmaktaydı...

Atatürk'ün sağladığı imkan sonucu Türkiye'de çalışmaya başlayan
Kıbrıslı Türklerden bazıları şunlardı:

25 Temmuz 1929 tarihli SÖZ gazetesinde yer alan bir habere göre
1929'da Tıp Fakültesinden mezun olup Türkiye'de istihdam edilenler³³

- 1- **Dr. Fevzi Necdet Bey; Van Vilayeti Erciş hükümet Tababetine**
- 2- **Dr. Saffet Bey; Nereye tayin edildiği belirtilmiyor**
- 3- **Dr. Hüseyin Hasip Bey; Nereye tayin edildiği belirtilmiyor**
- 4- **Dr. Ali Rıza Cafer Bey; Nereye tayin edildiği belirtilmiyor**
- 5- **Dr. Mehmet Derviş Bey; Nereye tayin edildiği belirtilmiyor**

1931'de Tıp fakültesinden mezun olup Türkiye'de istihdam edilenler³⁴

- 1- **Dr. Ali Rıza Bey; Malatya Vilayeti Arapgir Kazası Hükümet
Tababetine**

³² HAKİKAT 22 Mart 1933 ayrıca Mustafa Haşim Altan, Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs
Türk Toplumuna yansımaları, 1997 Ankara, sayfa 125.

³³ SÖZ 25 Temmuz 1929 ve 2 EKİM 1930.

³⁴ SÖZ 16 Temmuz 1931.

- 2- **Dr. Mehmet Ali Bey; El'aziz vilayeti Palo kasabası hükümet Tababetine**
- 3- **Dr. Hocaşade Ali Riza Bey; Beyazıt Vilayeti Iğdır Kazası hükümet tabebetine**
- 4- **Dr. Bektaşzade Mustafa Cemal Bey; El'aziz vilayeti Ergani Madeni kazası hükümet tababetine**
- 5- **Dr. Şefik Bey; Gülhane Hastahanesi tababetine ikinci mülazım**
- 6- **Dr. Zekai Bey; Niğde Vilayeti Nevşehir Kazası hükümet tababetine³⁵**
- 7- **Dr. Cahit Raif Bey (Cumhurbaşkanı Denktaş'ın abisi) Aydın vilayeti hükümet tababetine³⁶**
- 8- **Dr. Hafız Cemal (Lokman Hekim); İstanbul'da Serbest hekim olarak çalışmaktaydı³⁷**

Hukuk Fakültesinden mezun olup istihdam edilenler veya adaya dönenlerin bazıları ise şöyleydi:³⁸

- 1- **Süleyman Şevket Bey; Adaya dönmüştür**
- 2- **Mahmut Bey; Adaya dönmüştür**
- 3- **İzzet Bey; Ödemiş Mahkeme Yargıçlığına**
- 4- **Suphi Bey; Pasinler Mahkeme yargıçlığına**
- 5- **Avni Bey; Torbalı Mahkeme yargıçlığına**
- 6- **Yıldırım Bey; Hekimhan Mahkeme yargıçlığına**
- 7- **Hami Bey; Erciyes Savcılığına**
- 8- **Hasan Cahit Bey; Master yapmak için Adliye Vekaleti hesabına İsviçre'ye gönderildi.**

³⁵ SÖZ 21 Mayıs 1931.

³⁶ SÖZ 14 Eylül 1934.

³⁷ SES 23 Temmuz 1936.

³⁸ SÖZ 17 Ocak 1929.

- 9- Musanamizade Reşit Bey; Çatalca Ceza Hakimliğinden terfi-an İstanbul Eyüp Sultan Sulh Hakimliğine ve İstanbul Beyoğlu Ceza Mahkemesi hakimliğine³⁹
- 10- Mehmet Zeka Bey; İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olup ileri tahsil için Londra'ya gitmiştir⁴⁰
- 11- Turgut Tevfik Bey; (Ankara Hukuk) Nerde istihdam edildiği belirtilmiyor⁴¹
- 12-Nevzat Hulus Bey; (Ankara Hukuk) Nerede istihdam edildiği belirtilmiyor⁴²
- 13- Edip Halit Bey; (Ankara Hukuk) Nerede istihdam edildiği belirtilmiyor.⁴³
- 14- Mehmet İhsan Uzman Bey; Tavas Kazası Savcılığına⁴⁴
- 15-Sofuzade Celal Bey ; Nereye tayin olduğu belirtilmiyor⁴⁵

Atatürk Türkiye'si'nde istihdam edilen diğer bazı Kıbrıslı Türkler ise şunlardı:

- 1- Mustafa Sıtkı Bey; TBMM Zabıt Katıblığı'ne, sonra İş Bankası Hukuk Müşavirliğine⁴⁶
- 2- İhsan Bey; Darül fünün mezunu⁴⁷ Nerede istihdam edildiği bilinmiyor
- 3- Mahir Bey; Darül fünün mezunu⁴⁸ Nerede istihdam edildiği bilinmiyor
- 4- Kaleburnu'lu M.Niyazi Bey; Ziraat Bankası'nda istihdam edildi⁴⁹

³⁹ SÖZ 11 Temmuz 1929 ve 23 Temmuz 1931.

⁴⁰ SÖZ 25 Temmuz 1929.

⁴¹ SÖZ 23 Temmuz 1931.

⁴² SÖZ 23 Temmuz 1931.

⁴³ SÖZ 23 Temmuz 1931.

⁴⁴ SÖZ 12 Şubat 1935.

⁴⁵ SÖZ 14 Nisan 1936.

⁴⁶ SÖZ 9 Ocak 1930.

⁴⁷ SÖZ 25 Temmuz 1929.

⁴⁸ SÖZ 25 Temmuz 1929.

⁴⁹ SÖZ 28 Mayıs 1931.

Atatürk Türkiye'si Kıbrıs Türk gençleri arasından öğretmenlerin yetiştirilmesine de büyük önem vermekteydi. Bu nedenle her yıl öğretmen okullarına da burslar verilmekteydi. Örneğin 1932 yılında SÖZ'de yayınlanan bir ilandan anladığımıza göre 1933 eğitim yılı için öğretmen okullarına 3 erkek ve 2 kız olmak üzere 5 Kıbrıs Türk gencine burs verilmiştir.⁵⁰ Bunun yanında yine SÖZ'de yayınlanan bir yazıdan, Türkiye'de başlatılan eğitim seferberliğine katılmak üzere birçok Kıbrıslı Türk öğretmenin de Anadolu'ya gittiği ve çeşitli vilayetlerde öğretmen olarak istihdam edildiği anlaşılmaktadır.⁵¹

7- CUMHURİYET GAZETESİNİN YAZDIKLARI

Cumhuriyet Gazetesinin, Kurtuluş Savaşı içinde doğan, Atatürk'ün büyük destek verdiği, ateşli bir Kemalist yayın organı olduğu bilinmektedir. Gazeteyi yayınlayan Yunus Nadi ise, Atatürk'le sık sık görüşüp O'nun fikirlerini alan, yayın politikasında ve yazılarında O'nun çizgisini izleyen neredeyse yarı resmi bir yayın organı sayılan bir gazeteydi. Bu nedenle yazdıkları Atatürk'ün düşüncelerinin ipuçlarını yansıttığı değerlendirilmesiyse iç ve dış siyasi çevrelerce çok yakından izlenmekte, rapor edilmekte, anlamlar ve mesajlar çıkarılmaktaydı.

1930'lu yıllardan itibaren Cumhuriyet Gazetesinde Kıbrıs'la ilgili yazı, haber ve yorumlar yoğunluk kazanmaya başlamıştı.

Cumhuriyet Gazetesi'nin bu yayınları Kıbrıslı Türkler tarafından da dikkatle izlenmekte ve Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin gelişip kökleşmesine katkıda bulunmaktaydı.

İngiliz Sömürge yönetimi ise Cumhuriyet'te çıkan Kıbrıs'la ilgili yazıları sansür ederek yerel Türk basınınca iktibas edilmesini ve halka duyurulmasını önlemeye çalışmaktaydı.

Bu çerçevede Kıbrıs Valisi H.R.Palmer, 30 Haziran 1938'de Ankara'daki İngiliz Elçisi Sir Percy Loraine ile Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği bir raporda 24 Mayıs ve 7 Haziran 1938 tarihlerinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan Kıbrıs'la ilgili iki yazıyı sansür ettiğini bildir-

⁵⁰ SÖZ 21 Temmuz 1932.

⁵¹ SÖZ 19 Aralık 1929.

mekte ve Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğine karşı mücadele edilmesi gerektiğini belirtmekteydi .

Raporda SÖZ ve SES gazetelerinin Türkiye için “ANAVATAN” ve TC Cumhurbaşkanı için de “ATATÜRKÜMÜZ” deyimlerini kullandıklarını ve bunun bir tür başkaldırı sayılabileceği belirtilerek HAMİDİYE askeri okul gemisinin 1938'de Kıbrıs'ı ziyareti öncesinde yoğunlaşan bu tür yayınlar nedeniyle bu iki gazetenin sansür edildiği duyurulmaktaydı.

Raporda Kıbrıslı Türkler arasında yaygın olarak dağıtılan Cumhuriyet Gazetesi'nin de milliyetçi propaganda nedeniyle Kıbrıs'a girişinin bir emirname ile yasaklanmasının İcra Meclisi tarafından tavsiye edildiği de belirtilerek “yarı resmi bir hükümet organı sayılan Cumhuriyet'in yayınlarının yatıştırılması için bazı adımların atılması” talep edilmekteydi.⁵²

Cumhuriyet'te 7 Haziran 1938'de Yunus Nadi imzası ile **“İmparatorluktan dökülüp kalan Türkler”** başlığı altında yayınlanan yazıda, Atatürk Türkiye'si'nin misak-ı milli dışında kalan Türklere yönelik politikasının ipuçlarını bulmak olasıdır.

Atatürk'ün yakını ve devamlı görüştüğü bir düşünce adamı olan Yunus Nadi tarafından yazılan bu yazıda, Türkiye'nin dış Türklerle ilgisinin siyasi hedeflerden çok kültürel nedenlerden kaynaklandığı belirtilmekte ve **“Yeni Türkiye Türklüğünün milli zihniyeti bu kardeşlerimiz arasında gelişme olanakları bulmalıdır”** denmekteydi.

Yazıda, Atatürk Türkiye'sinin dış Türklere yaklaşımının ipuçlarını veren şu düşünceler ortaya konmaktaydı :

“Uzakta kalsınlar, yakına gelsinler aynı parlak istikbalin feyizleri bu kardeşlerimizi de kucaklamalıdır. O feyizlerin getirecekleri kucaklamalara intizaren anavatan dan cüda Türkleri biz hür ve müstakil Türkiye Türkleri daima birer ağabey sahabetile kucaklamağa mecburuz... Açık söyleyelim ki tamamile kültürel olan bu düşüncede siyasi hiçbir kasıd ve garazın zerresi mevcut değildir.

Misal olarak Kıbrıs Türklerinden bahsedebiliriz: Gayet iyi insanlar, hür bir idare altında mümkün olduğu

⁵² FO 371 / 21935 (Aktaran : A.C.Gazioğlu a.g.e. s.290-291).

kadar iyi hayat geçirmek için çalışıp gidiyorlar. Mesela Kıbrıs Türklerine göstereceğimiz alakadan günün birinde bu adayı Türk idaresine geçirmeği istihdaf etmek gibi bir düşünce bulunamayacağını izaha hacet yoktur. Bize, o halde Kıbrıs Türkleriyle neden aladar oluyorsunuz denilemez. Cevabı çok basittir: Çünkü onlar kanları kanlarımızdan olan Türklerdir, başka ne sebep arıyorsunuz?

Kıbrıs Türkleriyle alakamızın bundan ibaret olan mahiyetinin hangi şekillere taalluk edilebileceğine gelince biz sadece Kıbrıs Türklerinin müterakki dünya hayatına adım uydurmakta ağabeyleri olan Cumhuriyet Türkiye'si Türklerine imtisal etmelerini isteriz....Münevver Türk gençliği her yerde milli varlığın yükselmesini modern ve şuurlu bilgilere istinad ettirecektir. Misal diye aldığımız Kıbrıs Türklerinde ileri anlayışlı böyle bir kültür hayat ve hareketini görmek ve onların içtimai hayatlarının her safhasında bu yepyeni kültürle yükseldiklerini öğrenerek memnun ve münşerih olmak isteriz. Ve bunu yalnız Kıbrıs Türklerinde değil, İmparatorluktan ayrılan yerlerin hangisinde ve nerelerinde Türkler varsa hepsinde aynı yeni hayatın uyanıp yürümeye başladığını bir an önce görmek en samimi emellerimizin ilklerindendir. Ağabey vaziyetinde Cumhuriyet Türkiye'si Türklerinin mes'ud vaziyetleri kendilerine, imparatorluktan dökülüp kalan diğer Türk kardeşlerimizin hal ve şanlarıle, talihleriyle alakadar olmak vazifesini yükselttiğini dahi ilave edelim. Yeni Türk hayatının şiarı, şuurlu, müterakki ve mütesanid bir milliyetçilik olacaktır”⁵³

⁵³ A.C.Gazioğlu a.g.e. sayfa.293

SONUÇ

Sonuç olarak bütün bu gerçekler de göstermektedir ki, Atatürk, Kıbrıs'ta Türk Kimliğinin, Türk kültürü ve Türk dilinin sönmemesi, varlığının güçlenmesi ve daha da kökleşmesi için ne gerekiyorsa yapmış, bu konuya özel bir önem vererek milli bir politika uygulamıştır.

Bu politikanın doğruluğu bugün ulaştığımız noktada daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim Kemalizme, Atatürk ilke ve devrimlerine Türklük şuuru ile sahip çıkan Kıbrıs Türk Halkı, kendisini yok ederek adayı bir Yunan toprağı yapmak isteyen Rum-Yunan yayılmacılığına karşı kararlılıkla direnebilmiştir.

Bunun sonucu olarak Kıbrıs'ta Türk kültürü, Türk kimliği ve Türk dili korunmuş, kendi özgür, egemen ve bağımsız kimliğimizin simgesi olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. Eğer Büyük Atatürk'ün uzak görüşlülüğü olmasaydı ve Kıbrıs Türkleriyle ilgilenmek gereği duymasaydı, O'nu izleyen Türk hükümetleri de gösterdiği yoldan gitmeseydi bugün Kıbrıs'ta Türk varlığı, Türk kimliği ve Türk kültüründen söz etmek dahi mümkün olmayacaktı.

